
IN MEMORIAM

ЛЕОПОЛЬД ЯЩЕНКО

Сумна звістка прийшла з Києва 2 квітня 2016 р.: раптово на 88-му році помер видатний український митець – музикознавець, фольклорист, композитор, кандидат мистецтвознавства, засновник і керівник хору «Гомін», лауреат премії ім. П. Чубинського (1992) і Національної премії ім. Т. Шевченка (1993) Леопольд Іванович Ященко. Ця звістка, як тужливий дзвін, облетіла всю музичну спільноту, повідомивши, що осиротіло не лише улюблене дітище Леопольда Івановича – створений ним у жорсткі часи тоталітарного режиму етнографічний гурт «Гомін». Осиротіли рідні, друзі, колеги, однодумці, учні та учасники спільного творення українського мистецького духу, хто думками або реально були завжди поруч, – і тоді, коли система знущалася, ламала, погрожувала, обшукувала, кидала в камери, у безробіття й прірву можливого забуття, і тоді, коли в хвилини щастя від пережитого, досягнутого, утвердженого разом з ним кидались у вир нескінченного поступу рідної культури.

«Умирають майстри, залишаючи спогад, як рану. / В барельєфах печалі уже їм спинилася мить...», – читаємо у вірші ровесниці митця, улюбленої нашої поетеси Ліни Костенко і силимося хоча би поверхово охопити те цінне, що залишив у спадок і продовження життя цей незламний, Богом і природою щедро обдарований чоловічою вродою, мистецьким хистом й даром єднання Майстер...

Леопольд Ященко (нар. у Києві 1928 р.), син інтелігентної київської родини (батько, Іван Якович (1903–1944), – інженер-електрик, мати, Галина Митрофанівна (1901–1931), – вчителька української мови і літератури), рано осиротів, отже його шлях у музичне мистецтво позначився труднощами, які вдавалося долати самостійно. Після закінчення загальноосвітньої школи 1947 р. прийшов до музичного училища ім. Р. Глієра, де першим хоровим педагогом для нього став Петро Муравський. І хоча спілкування з талановитим наставником тривало недовго,

адже П. Муравського запросили до Львова на посаду керівника хору «Трембіта», сильний мистецький імпульс, від нього отриманий, позначився на подальшому формуванні Л. Яценка як музиканта-подвижника. Очевидно, закладена в генах любов до української пісні, привела Леопольда до бажання фундаментально пізнати неосяжний материк культури, український фольклор, що позначилось на продовженні навчання – спершу на історико-теоретичному факультеті Київської консерваторії (1949–1954), а потім в аспірантурі ІМФЕ ім. М. Рильського (1954–1957), – яке поєднував з роботою в Інституті молодшим науковим співпрацівником. Не випадково вибрана тема кандидатської дисертації – «Українське народне багатоголосся» – була пов’язана з роботою зі збирання в народних пісень з голосу їх сільських носіїв (і це тоді, коли усі села співали!). 1961 р. – успішний захист дисертації надав можливість подальшому росту Л. Яценка як дослідника українського пісенного фольклору, а наступного року – публікація однойменної монографії *Українське народне багатоголосся*. (Київ 1962. 234 с.). У 1950–1960-х рр. творча спадщина Л. Яценка поповнюється нарисами з дослідження життя і творчості П. Демуцького (1957), Г. Верьовки (1965), збірниками «Українські народні романси» (1961) і «Буковинські народні пісні» (1963); разом із З. Василенком, М. Гордійчуком, А. Гуменюком та О. Правдюком бере участь в упорядкуванні масштабного нотного видання «Українська народна пісня» (Київ 1963).

1968 року Л. Яценко був звільнений з роботи за правозахисну діяльність, яка конкретизувалася підписанням колективного листа (із 139 підписами громадян), адресованого Центральному комітету комуністичної партії СРСР з приводу відсутності в країні гласності судочинства і вчинення закритих судових процесів над тими, хто не підтримує гасла «Народ і партія єдині». За обвинуваченнями в антирадянській агітації настали дії, пов’язані зі звільненням з роботи і, як наслідок, опалою і поневіряннями, коли сім’я, що до того часу складалася з дружини Лідії Григорівни Орел (1937 р. н.) та двох малолітніх синів – Івана (1959 р. н.) і Тараса (1964 р. н.), опинилася на грані виживання. Але вже через рік опальний митець почав поєднувати працю заради «хліба насущного» з творчою працею, без якої не мислив свого існування. І ось у 1969 р. Леопольд Іванович, який не став «каятися» перед зловісною владою, заснував нетиповий «пересувний» хор «Гомін», тобто, за його ж словами «від теорії перейшов на практику».

«Життєва філософія» хору, який розгортав свою діяльність поступово, базувалася на тому, щоби силами патріотично настроєних молодих учасників свої знання й уміння, почерпнуті від сільського народу, віддавати народові міському, відроджуючи в столиці пісні українського календарного фольклору, народні звичаї і свята. Учасники хору збиралися в музеї скульптора, художника і збирача зразків народного ужиткового мистецтва Івана Гончара і, практично починаючи «з нуля», опановували репертуар із колядок і щедрівок, великодніх веснянок, патріотичних пісень, також на Коляду організовували колядницькі ватаги і, співаючи, ходили київськими вулицями та алеями Київського Гідропарку. Безперечно, заборонна машина влади не заставила себе «довго ждати», і 1971 р. хор ліквідували, а його засновника 28 вересня виключили зі Спілки композиторів України, інкримінувавши не тільки «ідейні помилки», припущені в керівництві хором, а надавши

колективу ярлик «націоналістичний». Наприкінці того самого року за «націоналістичну діяльність» Л. Яценка виключили із Спілки композиторів СРСР.

І знов не зламався митець, не опустив руки. Працюючи методистом-організатором, завідуючим дитячого сектору при Будинку композиторів України (1972–1973), керуючим фольклорним ансамблем при Київському інституті народного господарства (1975–1976), він невідступно лишався самим собою, продовжував творчу лінію всього свого життя, пов'язану з відродженням рідної пісні. В 1970-ті роки він пише нариси (зокрема про Державну капелу бандуристів України) і статті з питань музичної культури та фольклору, сценарії фольклорних свят, оригінальні пісні та хори на власні тексти, обробки народних пісень. Деякий час Л. Яценко працював малярем третього розряду будівельної бригади Баришівського заводу «Молнія», теслею у радгоспі «Рославичі».

Мрію щодо поновлення етнографічного хору «Гомін» Л. Яценко здійснює у 1980-х рр., ставши 1984 року керівником народної хорової пісні, а згодом – і етнографічного хору, наступного року приписаного до Будинку культури «Київметробуду». Проминуло кілька років – і цьому хору повернули його первісну назву «Гомін», який невдовзі став першим виконавцем українського гімну «Ще не вмерла Україна». Напередодні утвердження незалежності країни Л. Яценка поновили у Спілці композиторів України.

Активна художньо-просвітницька діяльність митця пов'язана з 1990-ми роками. У 1997 р. офіційно зареєстровано громадське творче об'єднання „Клуб шанувальників народної пісні «Гомін»”, у складі якого під керівництвом Л. Яценка функціонують не тільки хор «Гомін», а й з академічний ансамбль «Криниця», закріплений за Будинком вчених, чоловічий гурт «Козаки», гурт музик «Родина Вербовецьких». У 2000-х роках діяч посилено займається видавничими справами, прагнучи до регіонального і жанрового виокремлення українських народних пісень. Він стає упорядником і автором вступних статей до таких видань як «Українська родина» (2000), «Україна в обрядах на межі тисячоліть» (2001), «Пісні Черкащини» (2004), «Шевченків край» (2005), «Колядки та щедрівки» (2005), «Красна весна, тихе літо» (2007).

Улюблений колектив Л. Яценка «Гомін» за чотири десятиліття своєї діяльності накопичив величезний репертуар, що налічує, окрім календарних, пісні козацькі, стрілецькі, повстанські, пісні-гімни, сучасні авторські. Особливість їх виконання полягає в своєрідному адаптуванні через поєднання автентичної виконавської манери з манерою міського, так званого «стихійного співу», що має на меті спів без спеціальної, академічної чи народної, постановки голосів. Його наближеність до автентики виявляється в голосоведенні, яке включає і вивід, й середній та нижній голоси, а інколи і «тончик», що звучать «зусиллями» голосових зв'язок. Крім пісень концертного виконання, в репертуарі «Гомона» пісні масові, розраховані на можливість співу разом з тими, хто їх слухає. Найбільш відповідальним Л. Яценко вважав виконання хором авторських пісень (на власні або І. Франка тексти), які створював, певний час користуючись порадами Л. Ревуцького.

Справжньою берегинею подвижницької справи життя Леопольда Івановича, його «саду божественних пісень» завжди була дружина Лідія Григорівна Орел, відома етнограф, просвітитель, борець за утвердження українських традицій як за

часів тоталітарного режиму, так і в наш нестабільний час, коли Україна не позбавилася не тільки зовнішніх, але й внутрішніх ворогів. В останні миті життя свого чоловіка вона була поруч, намагаючись зупинити неминуче...

Безмежний смуток, що охопив родину митця, торкнувся всіх мислячих людей країни. Схилили голови в скорботі й діячі культури та музиканти Львова і Львівщини в дні прощання з великим Українцем, Людиною з гуманним і добрим серцем Леопольдом Івановичем Ященком, який був народжений, щоб співати, мислити, горіти, бути вільним і вести за собою тих, кого надихав на спів і свободу. Вічна йому пам'ять – Майстру із когорти відданих Україні Майстрів.

Надія Супрун-Яремко

